

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1821 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

THE EVOLUTION OF GREEK PEDAGOGICAL FACULTIES FROM 1821 TO TODAY

Στέργιος Χατζάκης
Δάσκαλος - Βιολόγος,
Σύμβουλος Εκπαίδευσης Δασκάλων
2ης Θέσης Σ.Ε. Ρεθύμνου
hasmatosindesmos@yahoo.co.uk

Περίληψη

Η ίδρυση και λειτουργία δημοτικών σχολείων στη σύγχρονη Ελλάδα πάντοτε υπήρξε ένα από τα πρώτα μελήματα της εκάστοτε πολιτείας, χωρίς να συμβαίνει το ίδιο και με την ίδρυση και λειτουργία διδασκαλείων για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών που θα δίδασκαν στα δημοτικά σχολεία. Δεν είναι υπερβολή να ισχυριστεί κανείς, πως για αρκετά χρόνια μετά την απελευθέρωση, οι δάσκαλοι είχαν από ελλιπή έως ανύπαρκτη τυπική εκπαίδευση. Η συγκεκριμένη κατάσταση βελτιωνόταν με πολύ αργούς ρυθμούς. Μόλις τον τελευταίο μισό του 20ου αιώνα, με την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και ακόμα περισσότερο με την ίδρυση των πανεπιστημιακών Παιδαγωγικών Τμημάτων, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει πάρει τη θέση που πραγματικά της αξίζει.

Λέξεις κλειδιά

Διδασκαλείο, Μαράσλειο Διδασκαλείο, Παιδαγωγικές Ακαδημίες, Παιδαγωγικά Τμήματα.

Abstract

The establishment and operation of primary schools in modern Greece has always been one of the first priorities of the official state, but it's not the same situation regarding the establishment and operation of schools for the training of teachers who are to teach in primary schools. It is no exaggeration to claim that for several years after liberation, teachers had little to no formal training. This situation was improving at a very slow pace. It is only in the last half of the 20th century, with the establishment of Pedagogical Academies and even more with the establishment of Departments of Pedagogy in Universities, that we can argue that primary school teacher education has taken the place it truly deserves.

Key words

Pedagogical Faculties, Maraslean Pedagogical Academy, Pedagogical Academies, Pedagogical Departments.

0. Εισαγωγή

Ο όρος διδασκαλείο έχει διπλή σημασία. Αφ' ενός σημαίνει το χώρο μέσα στον οποίο εκτυλίσσεται η εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή το σχολείο και αφετέρου σημαίνει το χώρο μέσα στον οποίο πραγματώνεται η μόρφωση των εκπαιδευτικών (Θεοδωρακόπουλος, 1984, σελ.7). Αντικείμενο του παρόντος αποτελεί η δεύτερη έννοια του όρου.

1. Σύντομη παρουσίαση της κατάστασης στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Στην περίοδο της τουρκοκρατίας δε λειτουργούν επίσημα διδασκαλεία. Οι δάσκαλοι, οι οποίοι είναι άτομα που απλά γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή, χωρίς να έχουν καμία επίσημη κρατική παιδεία, ονομάζονται γραμματοδιδάσκαλοι και τα σχολεία στα οποία πραγματώνεται η εκπαιδευτική διαδικασία ονομάζονται γραμματοδιδασκαλεία ή κοινά ή κατώτερα σχολεία (Ευαγγελόπουλος, 1992, σελ.1238-1239).

Οι γραμματοδιδάσκαλοι παρά τις ελλιπέστατες γνώσεις τους, κατάφεραν να διατηρήσουν την ελληνική γλώσσα ζωντανή στο πέρασμα των αιώνων και να δημιουργήσουν κλίμα πατριωτισμού, το οποίο είχε προετοιμάσει το έδαφος για τη μεγάλη επανάσταση.

Το παιδαγωγικό έργο το οποίο προσέφεραν ήταν πολύ φτωχό με τη μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων της χώρας να είναι αγράμματοι. Ακόμα και πολλοί στρατιωτικοί αρχηγοί της Επανάστασης ήταν τελείως αναλφάβητοι. Δεν είναι υπερβολή να υποστηρίξει κάποιος ότι την ώρα που ιδρύεται το ελληνικό κράτος και λίγα χρόνια μετά βρισκόμαστε στο έτος μηδέν της ελληνικής εκπαίδευσης (Τσουκαλάς, 2006, σελ.391).

Μετά και την ίδρυση του πρώτου ελληνικού διδασκαλείου, ο θεσμός των γραμματοδιδασκάλων δεν καταργείται ολοκληρωτικά. Πολλές απομακρυσμένες κοινότητες που λόγω απόστασης δεν μπορούν να στείλουν τα παιδιά τους στα σχολεία των δήμων (σχολεία δήμου > δημοτικά), αναγκάζονται να μισθώνουν ανθρώπους με στοιχειώδεις γνώσεις για να διδάξουν σ' αυτά τα στοιχειώδη γράμματα. Οι δάσκαλοι αυτοί, οι οποίοι είναι προϊόν ανάγκης, ονομάζονται γραμματοδιδάσκαλοι και η απόδοσή τους φυσικά, είναι πολύ μικρή. Οι γραμματοδιδάσκαλοι εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οπότε και αντικαθίστανται από τους απόφοιτους των υποδιδασκαλείων (Ευαγγελόπουλος, 1992).

2. Πρώτη προσπάθεια ίδρυσης διδασκαλείου

Αμέσως με την κήρυξη του απελευθερωτικού αγώνα η στοιχειώδης εκπαίδευση των νέων απετέλεσε μια από τις βασικές φροντίδες του Έθνους. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και από τα πρακτικά της Β' Εθνοσυνέλευσης που έγινε στο Άστρος το 1823 «Συστηματικώς να οργανισθή η εκπαίδευσις της νεολαίας» (Μπελιάς, 1970, σελ.14).

Το 1824, ιδρύεται στο Άργος το πρώτο ελληνικό διδασκαλείο. Το διδασκαλείο θα δεχόταν δύο ή τρεις φιλομαθείς νέους από κάθε επαρχία. Ο χρόνος φοίτησης στο διδασκαλείο θα ήταν έξι μήνες ή ένα έτος. Σκοπός των αποφοίτων θα ήταν να διδάξουν σε αλληλοδιδασκαστικά σχολεία.

Δυστυχώς, όλες αυτές οι προσπάθειες «παρέμειναν επί του χάρτου, διότι η επακολουθήσασα δραματική φάση της ελληνικής επανάστασης, η αδελφοκτόνος διαίρεσις των αγωνιστών και τέλος η επιδρομή του Ιμπραήμ, ανέκοψε σχεδόν ολοκληρωτικώς την εκπαιδευτική κίνηση» (Δασκαλάκης, 1968, σ.σ. 70-74 και 178-185).

Έτσι η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης διδασκαλείου στέφθηκε με αποτυχία λόγω της εμπόλεμης ακόμα κατάστασης (Πυργιωτάκης, 1981, σ.σ. 19-20).

3. Ο Ιωάννης Καποδίστριας στην εκπαίδευση

Η Γ' Εθνοσυνέλευση εξέλεξε τον Ιωάννη Καποδίστρια για επτά χρόνια κυβερνήτη της Ελλάδας (Σβορώνος, 1977, σελ.72). Ένα από τα πρώτα του μέληματα ήταν η ίδρυση σχολείων σε όλη την έκταση της ελληνικής επικράτειας, στα οποία θα φοιτούσαν Έλληνες μαθητές. Η φοίτηση στα σχολεία ήταν υποχρεωτική σύμφωνα με τον νόμο του 1829, αλλά στην πράξη η υποχρεωτική φοίτηση δεν είχε γίνει ακόμα πραγματικότητα (Τζουμελέας κ.ά., 1933). Προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία των σχολείων ήταν να διαθέτουν αυτά ικανό διδακτικό προσωπικό.

Στην προσπάθειά του ο Ιωάννης Καποδίστριας να βρει το κατάλληλο προσωπικό, αφενός αναγνώριζε και διόριζε δασκάλους εκείνους που ήδη βρισκόταν στην υπηρεσία της εκπαίδευσης - εφόσον διέθεταν τα απαιτούμενα προσόντα - και αφετέρου προσκάλεσε μορφωμένους Έλληνες του εξωτερικού να συμβάλουν στην αναστήλωση της ελληνικής παιδείας.

Οι ανάγκες, όμως, για εκπαιδευτικό προσωπικό ήταν μεγάλες και δεν μπορούσαν να καλυφθούν. Για αυτό ο Ιωάννης Καποδίστριας ιδρύει το Κεντρικό Σχολείο στην Αίγινα με χρήματα του Ελβετού φιλέλληνα Eynard (Πυργιωτάκης, 1981, σελ.38).

4. Καποδιστριακό διδασκαλείο ή διδασκαλείο Αιγίνης

Το Καποδιστριακό διδασκαλείο ως παράρτημα του Κεντρικού Σχολείου της Αίγινας ιδρύεται το 1830. Για να εισαχθούν σε αυτό οι υποψήφιοι έπρεπε:

1. Να είναι άνω των 19 ετών.
2. Να έχουν την ικανότητα ελεύθερης ανάγνωσης και γραφής.
3. Να έχουν ιδέα περί της ελληνικής γλώσσας και
4. Να έχουν πιστοποιητικά από διοικητή ή δημογέροντες «περί της χρηστής και σώφρονος διαγωγής των».

Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν ήταν: Αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματική, ιστορία του Ελληνικού Έθνους, μαθηματικά, γεωγραφία, γαλλικά, θρησκευτικά, ιχνογραφία, μουσική ενώ το μεγαλύτερο βάρος δινόταν στον οδηγό της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου του Ιωάννη Κοκκώνη. Δίπλα στο διδασκαλείο λειτουργούσε πρότυπο αλληλοδιδασκτικό σχολείο (το ορφανοτροφείο Αιγίνης) στο οποίο οι μαθητές έκαναν πρακτική εφαρμογή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου.

Η διάρκεια των σπουδών ήταν τρεις μήνες. Απώτερος σκοπός ήταν να καλυφθούν τα μεγάλα εκπαιδευτικά κενά του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Το διδασκαλείο χορηγούσε και υποτροφίες σε 45 νέους. Από αυτούς οι 35 ήταν μόνιμοι κάτοικοι της τότε ελληνικής επικράτειας, ενώ οι υπόλοιποι δέκα ήταν μόνιμοι κάτοικοι σκλαβωμένων περιοχών. Οι μαθητευόμενοι ανάλογα με τις γνώσεις τους κατατάσσονταν σε δασκάλους τριών βαθμών. Υπήρχε η δυνατότητα με νέες εξετάσεις οι κάτοχοι χαμηλού βαθμού πτυχίου να πάρουν υψηλότερο.

Όλοι οι απόφοιτοι, ανεξαρτήτως βαθμού, προορίζονταν για αλληλοδιδασκτικά σχολεία, αφού δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα να ιδρυθούν πιο εκσυγχρονισμένα σχολεία. Η κυβέρνηση έδινε περισσότερη βαρύτητα στη μαζική εκπαίδευση μαθητών παρά στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Αναφορικά με τις γνώσεις που έπρεπε να είχαν οι δάσκαλοι, υπάρχει έντονη παρουσία των θρησκευτικών με διάφορες μορφές -κατήχηση, ανάγνωση Ευαγγελίου κτλ- και αποδίδεται και μεγάλη σημασία στην ελληνική ιστορία. Η ελληνική ιστορία ήταν απαραίτητη, γιατί η απελευθέρωση του Έθνους μπορεί να είχε αρχίσει, αλλά δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί, έτσι το φιλεπαναστατικό πνεύμα δεν έπρεπε να σβήσει, αντίθετα έπρεπε να υποστηριχτεί. Η έντονη παρουσία των θρησκευτικών αντανακλά τη στενή σύνδεση της εκκλησίας με τον λαό.

Δίπλωμα δασκάλου δινόταν και σε αυτοδίδακτους δασκάλους οι οποίοι πετύχαιναν στις προβλεπόμενες γραπτές εξετάσεις. Αυτές οι εξετάσεις ήταν οι ίδιες με τις εξετάσεις των τελειόφοιτων, αλλά η εξέτασή τους γινόταν από μια επιτροπή της οποίας πρόεδρος ήταν ο ίδιος ο Καποδίστριας ή αποτελούνταν από το γενικό διευθυντή του διδασκαλείου (Λέφας, 1942, σελ.156).

Το διδασκαλείο μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια τον Οκτώβριο του 1831 έπεσε σε παρακμή και γρήγορα έκλεισε.

Το αποτέλεσμα του διδασκαλείου ήταν τραγικό. Η τρίμηνη μόρφωση δεν επαρκούσε να παράγει ικανούς δασκάλους. Έτσι η ποιότητα της εκπαίδευσης ήταν πολύ χαμηλή, αν και οι δάσκαλοι αυτοί θεωρούνται πολύ καλύτεροι από τους προγενέστερους γραμματοδιδασκάλους. Συχνά παρατηρούνται και κάποιες κωμικοτραγικές καταστάσεις οι οποίες είναι αδύνατον να ελεγχθούν. Έτσι έχουμε δασκάλους να πηγαίνουν στα σχολεία με τα νυχτικά τους, να φέρνουν ζώα μέσα στην αίθουσα την ώρα της παράδοσης, να εγκαταλείπουν την εκπαιδευτική διαδικασία και να πηγαίνουν σε καφενεία, καπηλειά, σφαιριστήρια κ.ά. (Λέφας, 1942).

5. Οθωνικό ή Βασιλικό διδασκαλείο

Την περίοδο της διακυβέρνησης από την αντιβασιλεία έχουμε τη σύνταξη και την εφαρμογή του σχολικού νόμου του 1834. Σε αυτόν τον νόμο προβλεπόταν η ίδρυση ενός «διδασκαλοδιδασκτηρίου» όπως χαρακτηριστικά λεγόταν, στο Ναύπλιο.

Σκοπός του διδασκαλείου είναι αφενός να εκπαιδεύει δασκάλους και αφετέρου να εξετάζει μορφωμένα άτομα για τη χορήγηση πτυχίου, ενώ είχε και τη δυνατότητα να προβιβάζει δασκάλους από χαμηλότερες βαθμίδες σε υψηλότερες (Δαυίδ, 1988, σελ.9).

Δικαίωμα συμμετοχής στις εισαγωγικές εξετάσεις του διδασκαλείου είχαν οι κάτοχοι:

- α) Ενδεικτικού της Β΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου και
- β) Αποδεικτικού περί της χρηστοθήειάς τους.

Οι εισαγωγικές εξετάσεις ήταν γραπτές και προαπαιτούσαν ελεύθερη ανάγνωση, ευκρινές και ευανάγνωστο γράψιμο, τις τέσσερις πράξεις της αριθμητικής, κατήχηση, ιερά ιστορία, πολιτική ιστορία και γεωγραφία (Πυργιωτάκης, 1981, σελ.91). Σύμφωνα με μαρτυρίες οι εξετάσεις περιλάμβαναν υπαγόρευση αρχαίου κειμένου που έπρεπε οι εξεταζόμενοι να εξηγήσουν και υπήρχαν και γραμματικές παρατηρήσεις πάνω σε αυτό (Τζουμελέα κ.ά. 1933). Όσοι σπουδαστές γίνονταν δεκτοί, απαλλάσσονταν από τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Αυτό αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο για το εκπαιδευτικό επάγγελμα.

Όλοι οι εκπαιδευόμενοι διδάσκονταν: θρησκευτικά, αρχαία ελληνικά και γραμματική, ελληνική ιστορία, γεωγραφία, φυσική και γαλλικά. Δηλαδή, έπαιρναν αρκετές γενικές γνώσεις, ενώ δεν έπαιρναν σχεδόν καθόλου πρακτικές. Παραμελημένη ήταν και η επιστημονική παιδαγωγική μόρφωση. Κυριότερο μάθημα και αυτής της περιόδου ήταν ο αλληλοδιδασκτικός οδηγός του Κοκκώνη. Δίπλα στο διδασκαλείο λειτουργούσε και πρότυπο δημοτικό σχολείο για την πρακτική άσκηση των μαθητών του διδασκαλείου. Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος θεωρείται απαράδεκτη για τις απαιτήσεις της εποχής συνεχιζόταν όμως η εφαρμογή της επειδή απαλλάσσει τον επίσημο κρατικό φορέα από πολλά έξοδα.

Το διδασκαλείο πρόβλεπε και τη χορήγηση δώδεκα υποτροφιών σε αριστούχους οικονομικά αδύνατους μαθητές.

Οι δάσκαλοι ανάλογα με τις γνώσεις τους κατατάσσονταν σε τρεις κατηγορίες. Οι δάσκαλοι της πρώτης κατηγορίας χρειαζόταν να έχουν:

1. Ακριβή γνώση της χριστιανικής κατήχησης.
2. Ορθή ευκρινή και εμφατική ανάγνωση.
3. Καλλιγραφία με κρητίδα, πετροκόνδυλο και κονδύλι.
4. Θεωρία και πράξη της ελληνικής γραμματικής.
5. Γνώση αριθμητικών χαρακτήρων υπολογισμού.
6. Ιδέα ζωγραφικής.
7. Γνώση της ιεράς και ελληνικής ιστορίας.
8. Γνώση των στοιχείων της γεωγραφίας.
9. Γνώση στοιχείων γεωμετρίας και μηχανικής.
10. Γνώση των φυσικών επιστημών των δια των λαών αναγκαϊότερον.

11. Γνώσεις παιδαγωγικής και διδακτικής.
12. Γυμναστικές ικανότητες.
13. Γνώσεις της φωνητικής μουσικής και
14. Πρακτικές γνώσεις αγρονομίας, κηπουρικής, δενδροκομίας, βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας.

Τα προσόντα που χρειαζόταν κάποιος για να γίνει δάσκαλος β' τάξης ήταν:

1. Γνώση της ελληνικής, δηλαδή σωστή ορθογραφία, ορθή και καθαρή έκθεση των ιδεών του και την ικανότητα να διδάξει τις ιδέες του αυτές.
2. Γνώσεις στοιχείων γεωγραφίας.
3. Γνώση της ιεράς και ελληνικής ιστορίας.
4. Γνώση της κατηχήσεως.
5. Ιδέα ζωγραφικής και φωνητικής μουσικής.
6. Πρακτικές γνώσεις αγρονομίας, κηπουρικής, δενδροκομίας, βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας.

Ενώ ο δάσκαλος γ' τάξεως έπρεπε να ξέρει να γράφει και να αριθμεί ελευθέρως, να εξηγεί την κατήχηση, να γνωρίζει φωνητική και να έχει πρακτικές γνώσεις δενδροκομίας, αγρονομίας, κηπουρικής, βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας (Δαυίδ, 1988, σελ.10-12).

Παρατηρούμε ότι σε όλες τις κατηγορίες δασκάλων είναι απαραίτητη η γνώση δενδροκομίας, αγρονομίας, κηπουρικής, βομβυκοτροφίας και μελισσοτροφίας. Ο λόγος ήταν ότι η ελληνική κοινωνία τότε ήταν μια αμιγώς αγροτική κοινωνία και αυτές οι γνώσεις ήταν απαραίτητες για τα παιδιά τα οποία στο μέλλον θα ακολουθούσαν το αγροτικό επάγγελμα. Επίσης, διαφαίνεται η επιθυμία του νεοσύστατου κράτους να επενδύσει στον πρωτογενή τομέα.

Ανάλογα με το βαθμό που έπαιρνε κάθε δάσκαλος κατά τις απολυτήριες του εξετάσεις, ερχόταν και ο διορισμός του. Οι δάσκαλοι α' τάξεως διορίζονταν σε πρωτεύουσες νομών και επαρχιών, οι δάσκαλοι β' τάξεως διορίζονταν σε δήμους α' τάξης, ενώ οι δάσκαλοι γ' τάξεως διορίζονταν σε δήμους β' και γ' τάξης.

Το διδασκαλείο μεταφέρεται το 1835 στη νέα πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, στην Αθήνα.

Ο νόμος περί ιδρύσεως του οθωνικού διδασκαλείου έδινε τη δυνατότητα και σε κορίτσια να φοιτήσουν στο διδασκαλείο. «Σκοπός του διδασκαλείου είναι: να σχηματίζει ικανούς διδασκάλους και διδασκάλισσας» (Δαυίδ, 1988, σελ.9). Όμως, μέχρι το 1860 ουδεμία γυναίκα δεν είχε εγγραφεί στο τμήμα και καμία μέριμνα δεν είχε ληφθεί από το κράτος για αυτό.

Το 1860 για πρώτη φορά το κράτος δίνει στη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία (ΦΕΚ) το δικαίωμα να εκπαιδεύει μαθήτριες του παρθεναγωγείου που έδειχναν ενδιαφέρον για το διδασκαλικό επάγγελμα. Το διδασκαλείο αναγνωρίστηκε επίσημα το 1861.

Η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1836. Σκοπός της εταιρείας ήταν η αγωγή και η εκπαίδευση του λαού και ιδιαίτερα του γυναικείου φύλου. Αυτό το κατάφερε με τη σύσταση παρθεναγωγείων, διδασκαλείων και σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσης. Κεντρικά στελέχη της εταιρείας ήταν ο Ιωάννης Κοκκώνης, ο Γεώργιος Γεννάδιος κ.ά. Ηγετικό στέλεχος, επίσης, υπήρξε ο Απόστολος Αρσάκης, ο οποίος συνέβαλε οικονομικά στο χτίσιμο του κτηρίου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας (Δούκα Καραγιαννοπούλου, 1992, σελ 4962-4963).

Γενικά, η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία είχε αναλάβει το έργο της εκπαίδευσης διδασκαλιστών μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οπότε και τα διδασκαλεία αρχίζουν να γίνονται μεικτά και στην πράξη.

Αναφορικά με τους διδάσκοντες στο οθωνικό διδασκαλείο: Το εκπαιδευτικό προσωπικό του διδασκαλείου το αποτελούσαν τρεις εκπαιδευτικοί. Ο διευθυντής και δύο καθηγητές εκ των οποίων ο ένας έπρεπε οπωσδήποτε να είναι ιερωμένος. Υπήρχαν άλλοι δύο δάσκαλοι οι οποίοι είχαν βοηθητικό χαρακτήρα. Παρατηρούμε τη στενή σχέση που έχει ακόμα η εκκλησία με την εκπαίδευση που αντανάκλα την κουλτούρα ολόκληρης της ελληνικής κοινωνίας.

Πρώτος διευθυντής του διδασκαλείου ήταν ο Γερμανός Κορκ. Ο Κορκ ήταν οπαδός της συνδιδασκτικής μεθόδου και είχε ως πρότυπα του τα διδασκαλεία της Πρωσίας. Λόγω της συνδιδασκτικής του προτίμησης δέχτηκε αρκετές πιέσεις μέχρι που το 1835 παραιτήθηκε για να πάρει τη θέση του ο Ιωάννης Κοκκώνης, ο οποίος όπως έχει αναφερθεί, ήταν οπαδός της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Ο Κοκκώνης παρέμεινε στη διεύθυνση του διδασκαλείου μέχρι το 1852.

Η κατάσταση στο διδασκαλείο ήταν σταθερή υπό το καθεστώς Κοκκώνη. Εκείνη την περίοδο η μισθοδοσία των δασκάλων είχε ανατεθεί στους δήμους και οι δάσκαλοι ήταν οι πιο χαμηλόμισθοι δημόσιοι υπάλληλοι. Αποτέλεσμα ήταν στο διδασκαλείο να προσέρχονται άτομα τα οποία ήθελαν να αποφύγουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις και άτομα τα οποία δεν είχαν καταφέρει να επιτύχουν κάπου αλλού. Σαν αποτέλεσμα η ίδια η κοινωνία συχνά υποτιμούσε το διδασκαλικό επάγγελμα αφού έβλεπε τους εκπροσώπους του να βρίσκονται στο ίδιο ή και σε χειρότερο μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο με τους υπόλοιπους πολίτες. Αν κανείς συνυπολογίσει το γεγονός ότι συχνά τα πτυχία δίνονταν υπό την παρέμβαση πολιτικών-οι πελατειακές σχέσεις στην Ελλάδα αυτής της περιόδου είναι στο αποκορύφωμά τους- μπορεί να αποφανθεί για το επίπεδο της εκπαίδευσης της εποχής. Δεν είναι τυχαίο που μέχρι το 1864 έχουμε αδιαφορία από τον μαθητικό κόσμο για τα διδασκαλεία, αντίθετα με τη συρροή που παρατηρείται στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης και στα Πανεπιστήμια.

Το διδασκαλείο λειτουργεί κάτω από αυτές τις συνθήκες μέχρι το 1862, οπότε έχουμε και την έξωση του Όθωνα. Η πολιτική αναρχία που ακολούθησε οδήγησε και σε αναρχία μέσα στους κόλπους του διδασκαλείου. Το αποτέλεσμα ήταν το διδασκαλείο να κλείσει το 1864, εκπληρώνοντας γενική επιθυμία (Πυργιωτάκης, 1981, σελ. 91).

6. Περίοδος 1864-1878

Την περίοδο αυτή η Ελλάδα βρίσκεται χωρίς διδασκαλείο. Οι νέοι δάσκαλοι καθορίζονται από μια επιτροπή. Η επιτροπή αυτή αποτελούνταν από δύο καθηγητές πανεπιστημίου, τους γυμνασιάρχες των δύο αθηναϊκών γυμνασίων και τον διευθυντή των δημοτικών σχολείων ο οποίος ήταν και ο πρόεδρος της επιτροπής.

Δικαίωμα εξέτασης στην επιτροπή αυτή είχαν όσοι κατείχαν απολυτήριο των δύο κατωτέρων τάξεων του γυμνασίου και οι απόφοιτοι ιερατικών σχολών (Ευαγγελόπουλος, 1987, σελ. 110).

Η επιτροπή απέτυχε δραματικά στην αποστολή της αφού «εισήγαγεν εις την στοιχειώδη εκπαίδευση τα πλέον άχρηστα και τα πλέον επιβλαβή στοιχεία» (Λέφας, 1942, σελ. 173). Τα πτυχία δίνονταν αφειδώς σε άτομα τελείως απαίδευστα και αγράμματα πολλές φορές.

Το αποτέλεσμα ήταν η αγανάκτηση και η διαμαρτυρία φιλολογικών συλλόγων, λογίων και του τύπου. Οι διαμαρτυρίες αυτές καρποφόρησαν αφού είχαν σαν αποτέλεσμα την ίδρυση μόνιμης επιτροπής στην Αθήνα το 1872. Δυστυχώς, όμως η κατάσταση δεν άλλαξε ριζικά και κατόπιν προσπαθειών, ιδρύθηκε το 1878 νέο διδασκαλείο στην Αθήνα (Δαυίδ, 1988, σελ. 56).

7. Διδασκαλείο Αθηνών

Το διδασκαλείο Αθηνών ιδρύεται στις 11 Ιανουαρίου του 1878 επί κυβερνήσεως Κουμουνδούρου (Δαυίδ, 1988, σελ. 57). Το νέο αυτό διδασκαλείο διαιρείται σε τρεις επί μέρους τάξεις και είναι τριετές. Δικαίωμα εγγραφής έχουν όσοι έχουν ελληνική ιθαγένεια, ηλικία 16-25 ετών και αρτιμελές σώμα.

Για την κατάταξη στην πρώτη τάξη του διδασκαλείου απαιτείται απολυτήριο α΄ τάξης τετρατάξιου γυμνασίου, ενώ για την κατάταξη στη β΄ τάξη απαιτείται απολυτήριο β΄ τάξης τετρατάξιου γυμνασίου. Και στις δύο περιπτώσεις οι υποψήφιοι έδιναν εξετάσεις σε επιτροπή που αποτελούνταν από διδάσκοντες του διδασκαλείου. Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν στο διδασκαλείο ήταν:

1. Θρησκευτικά: Ιερή ιστορία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, εισαγωγή στην Αγία Γραφή, κατήχηση, εκκλησιαστική ιστορία, ανάγνωση και ερμηνεία περικοπών της Αγίας Γραφής, περιληπτική λειτουργική και στοιχεία της χριστιανικής ηθικής.
2. Παιδαγωγικά: Θεωρία της παιδαγωγικής και διδακτικής, ιστορία της παιδαγωγικής, ανθρωπολογία, ψυχολογία και λογική, μεθοδική και διδακτικές ασκήσεις πάνω στη συνδυαστική μέθοδο, οι οποίες ήταν δύο ώρες την εβδομάδα για την β΄ τάξη και δέκα ώρες την εβδομάδα για τη γ΄ τάξη.
3. Ελληνικά: ερμηνεία Ελλήνων συγγραφέων και εκκλησιαστικών πατέρων, γραμματική των αρχαίων ελληνικών και ανάγνωση και ερμηνεία συγγραφέων της καθομιλουμένης.
4. Ιστορία.

5. Αριθμητική και γεωμετρία.
6. Γεωγραφία.
7. Φυσική και μηχανική.
8. Φυσική ιστορία (περιληπτικά).
9. Χημεία.
10. Πρακτικές γνώσεις γεωργίας και δενδροκομίας.
11. Ιχνογραφία και καλλιγραφία.
12. Μουσική, φωνητική και οργανική.
13. Γυμναστική και
14. Υγιεινή (Δαυίδ, 1988, σελ. 58).

Για πρώτη φορά έχουμε την εισαγωγή παιδαγωγικών μαθημάτων, την εισαγωγή της συν-διδασκτικής μεθόδου διδασκαλίας η οποία είναι επιστημονικά πιο προηγμένη από την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, καθώς και την εισαγωγή του μαθήματος της ψυχολογίας. Το διδασκαλείο χορηγούσε τριών βαθμών πτυχία ανάλογα με το αποτέλεσμα των εκπαιδευόμενων στις τελικές εξετάσεις. Πτυχίο α΄ βαθμού έπαιρναν όσοι κατά τις απολυτήριες εξετάσεις έπαιρναν βαθμό «Άριστα», β΄ βαθμού όσοι κατά τις απολυτήριες εξετάσεις έπαιρναν βαθμό «Λίαν καλώς» και γ΄ βαθμού όσοι κατά τις απολυτήριες εξετάσεις έπαιρναν βαθμό «Καλώς». Η διαφορά ήταν ότι οι κάτοχοι πτυχίου γ΄ τάξεως διορίζονταν σε χωριά και «εν τοις πρωτευουσών των δήμων» (Δαυίδ, 1998), οι κάτοχοι πτυχίου β΄ τάξεως σε σχολεία πρωτευουσών των επαρχιών και σε περίπτωση έλλειψης δασκάλων α΄ τάξεως σε πρωτεύουσες νομών, ενώ οι κάτοχοι πτυχίου α΄ τάξεως σε πρωτεύουσες νομών. Η υποδομή του διδασκαλείου ήταν ελλιπέστατη. Υπήρχε έλλειψη παράθυρων, θρανίων κτλ (Τζουμελέας κ.ά., 1933). Ο μισθός των δασκάλων ήταν ανάλογος του βαθμού του πτυχίου τους. Οι δάσκαλοι γ΄ τάξεως λάμβαναν 80 δραχμές μηνιαίως, οι δάσκαλοι β΄ τάξεως λάμβαναν 100 δραχμές μηνιαίως και οι δάσκαλοι α΄ τάξεως λάμβαναν 140 μηνιαίως. Η μισθολογική τους αύξηση ήταν ουσιαστική αφού το ύψος των μισθών τους έφτασε το ύψος των μισθών των καθηγητών (Δαυίδ, 1988).

Τα πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου διδασκαλείου σε σχέση με τα προγενέστερα διδασκαλεία είναι ότι:

- α) Στο νέο αυτό διδασκαλείο η φοίτηση είναι τριετής αντί διετής.
- β) Για να εισαχθεί κάποιος χρειαζόταν απολυτήριο α΄ τάξης τετρατάξιου γυμνασίου αντί β΄ τάξης δημοτικού.
- γ) Η μόρφωση των εισαχθέντων είναι πολύ καλύτερη.
- δ) Τα μαθήματα υπερέχουν των παλαιών μαθημάτων αφού εφαρμόζουν τις θεωρίες της παιδαγωγικής επιστήμης, καταργώντας την αλληλοδιδασκτική μέθοδο και αντικαθιστώντας την με τη συνδιδασκτική.

Τα μειονεκτήματα του διδασκαλείου είναι:

- α) Οι υποψήφιοι είχαν τη δυνατότητα να εισαχθούν στο δεύτερο έτος σπουδών.
- β) Στο αναλυτικό πρόγραμμα του διδασκαλείου υπήρχε μεγάλη προσήλωση στην αρχαία ελληνική γλώσσα (26 ώρες εβδομαδιαίως).
- γ) Υπήρχε μεγάλος φόρτος μαθημάτων, έως 46 ώρες εβδομαδιαίως.
- δ) Υπήρχε χαλαρότητα στην εισαγωγή των υποψηφίων, γεγονός που επιδείνωνε το εκπαιδευτικό έργο.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό του διδασκαλείου αποτελούνταν από τον διευθυντή, ο οποίος έπρεπε να είναι διδάκτωρ φιλοσοφίας. Παρατηρούμε ότι αρχίζει να γίνεται γνωστή η σχέση της παιδαγωγικής με την επιστήμη της φιλοσοφίας από την οποία προέρχεται. Επίσης, το εκπαιδευτικό προσωπικό το απάρτιζαν δύο φιλόλογοι εκ των οποίων ο ένας έπρεπε να έχει σπουδάσει παιδαγωγική και ένας φυσικός. Τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν από καθηγητές των σχολείων της μέσης εκπαίδευσης.

Το διδασκαλείο Αθηνών είχε πολύ θετική συμβολή στην εξέλιξη των ελληνικών γραμμάτων (Λέφας, 1942, σελ. 218).

8. Διδασκαλεία Λαρίσης, Τριπόλεως και Κέρκυρας

Το διδασκαλείο των Αθηνών δεν επαρκούσε για την κάλυψη των κενών θέσεων των δασκάλων. Για αυτό έχουμε την ίδρυση άλλων δύο διδασκαλείων στην Τρίπολη και στην Κέρκυρα το 1880 με τον νόμο ΩΝΘ (Δαυίδ, 1988, σελ.94-95). Η ίδρυση του διδασκαλείου στην Κέρκυρα δεν ήταν τυχαία, αφού το Ιόνιο κράτος παραδόθηκε από τους Ιταλούς το 1864 και η εδραίωση του ελληνισμού ήταν απαραίτητη. Για τον ίδιο λόγο έχουμε και την ίδρυση του διδασκαλείου στη Λάρισα το 1882 με τον νόμο ΑΙΒ (Δαυίδ, 1988, σελ. 100).

Όλα τα νέα διδασκαλεία λειτουργούσαν με τον ίδιο τρόπο με αυτό του διδασκαλείου Αθηνών. Η συμβολή τους στην πλήρωση κενών θέσεων ήταν μεγάλη, αλλά και πάλι οι απόφοιτοι δεν επαρκούσαν για την κάλυψη όλων των αναγκών. Παρόλα αυτά το κράτος δεν προχώρησε στη δημιουργία νέων διδασκαλείων λόγω οικονομικών προβλημάτων (Λέφας, 1942). Τα διδασκαλεία αυτά, λόγω της άρτιας κατάρτισης που παρείχαν στους εκπαιδευόμενους, συνέβαλαν αποφασιστικά στην εξάπλωση της δημοτικής εκπαίδευσης (Ευαγγελόπουλος, 1987, σελ. 111-112). Μέχρι το 1905 δεν έχουμε καμία αλλαγή στον τομέα των διδασκαλείων, αλλά το σοβαρό εκπαιδευτικό γεγονός της περιόδου είναι η ίδρυση των υποδιδασκαλείων.

9. Υποδιδασκαλεία

Το νομοσχέδιο για τα υποδιδασκαλεία ψηφίστηκε το 1884, αλλά η ουσιαστική λειτουργία τους αρχίζει το 1892. Πρόκειται για μονοετείς σχολές που ιδρύονται από ένα σε κάθε νομό και σκοπός τους είναι να παράγουν δασκάλους οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν για την

κάλυψη των αναγκών των γραμματειών. - Τα γραμματεία είναι τα σχολεία που υπάρχουν σε κώμες με 150-600 κατοίκους -. Απώτερος σκοπός είναι η σταδιακή αντικατάσταση των τριτοβάθμιων δασκάλων και των γραμματοδιδασκάλων οι οποίοι βρίσκονται στην υπηρεσία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά έχουν ελλιπέστατες γνώσεις.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων είναι:

- A) Ηλικία 16-30 ετών.
- B) Απολυτήριο ελληνικού σχολείου (σχολαρχείου).
- Γ) Μαρτυρία για άμεμπτη διαγωγή.
- Δ) Αρτιμέλεια και υγεία.

Οι εν δυνάμει υποδιδάσκαλοι διδάσκονταν: Θρησκευτικά, παιδαγωγικά, νεοελληνικά, ιστορία και ιστορία της επανάστασης, γεωγραφία, πρακτική αριθμητική, άσματα, καλλιγραφία, ιχνογραφία, γυμναστική και πρακτικές ασκήσεις σε πρότυπο γραμματείο το οποίο δεν είχε πάνω από 40 μαθητές.

Στο τέλος του έτους όλοι οι υποψήφιοι έδιναν εξετάσεις και ανάλογα με τον βαθμό του πτυχίου τους, διορίζονταν και πληρώνονταν. Όσοι έπαιρναν βαθμό πτυχίου «Άριστα» διορίζονταν σε κώμες 500-600 κατοίκων και λάμβαναν 75 δραχμές μηνιαίως. Όσοι έπαιρναν βαθμό πτυχίου «Λίαν καλώς» διορίζονταν σε κώμες 400-500 κατοίκων και λάμβαναν 65 δραχμές μηνιαίως. Και τέλος, όσοι έπαιρναν βαθμό πτυχίου «Καλώς» διορίζονταν σε κώμες 150-400 κατοίκων και λάμβαναν 55 δραχμές μηνιαίως. Οι οικονομικές αυτές αποδοχές είναι οι μισές περίπου των αντίστοιχων αποδοχών των δημοδιδασκάλων.

Υποδιδασκαλεία ιδρύθηκαν σε όλη την Ελλάδα και σε υπόδουλες ακόμα περιοχές. Λειτουργούσαν για είκοσι περίπου χρόνια και μετά καταργήθηκαν. Συνολικά πήραν 2.400 άτομα τα οποία το 1914 αναγνωρίστηκαν σαν τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι (Δαυίδ, 1988, σελ. 147).

Η περίοδος μέχρι το 1910 χαρακτηρίζεται από μία σταθερότητα σχετικά με την εξέλιξη των διδασκαλείων. Τη μόνη ουσιαστική μεταβολή την έχουμε το 1905 με την κατάργηση των διδασκαλείων της Κέρκυρας, της Λάρισας και της Τρίπολης. Οι λόγοι ήταν καθαρά οικονομικοί και μαζί με τα διδασκαλεία, έκλεισαν και πολλά σχολεία της μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσης. Μετά από αυτό μένει μόνο το διδασκαλείο Αθηνών για την εκπαίδευση δασκάλων (Λέφας, 1942, σελ. 232), το οποίο μεταρρυθμίζεται το 1910.

10. Μαράσλειο διδασκαλείο

Το διδασκαλείο Αθηνών μεταρρυθμίζεται το 1910 και εγκαθίσταται σε κτήριο προσφορά του Γρηγορίου Μαρασλή, για αυτό και ονομάζεται Μαράσλειο διδασκαλείο.

Ακολουθεί σε γενικές γραμμές τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια τα οποία είχαν κατατεθεί την περίοδο 1892-1893. Έτσι, έχουμε την μετατροπή του διδασκαλείου σε τετρατάξιο. Προϋποθέσεις εισαγωγής είναι:

Α) Οι υποψήφιοι πρέπει να κατέχουν απολυτήριο β' τάξης γυμνασίου με βαθμό τουλάχιστον «Καλώς».

Β) Πρέπει να είναι σωματικά αρτιμελείς.

Γ) Πρέπει να είναι 15-20 ετών και

Δ) Πρέπει να υπάρχουν μαρτυρίες για την άμεμπτη διαγωγή τους.

Στο διδασκαλείο έχουν τη δυνατότητα να φοιτήσουν και άτομα εκτός της ελληνικής επικράτειας, χωρίς όμως να έχουν το δικαίωμα να διοριστούν μέσα σε αυτήν.

Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν ήταν: Θρησκευτικά, ψυχολογία, κοινωνική και πολιτική ηθική, παιδαγωγικά, ελληνικά, ιστορία, γεωγραφία, μαθηματικά, φυσιολογικά, γεωπονικά, κηπουρική, δενδροκομία, ζωοτεχνία, υγιεινή, πολιτική οικονομία, εμπορικά μαθήματα, γαλλικά, γερμανικά ως μη υποχρεωτικό μάθημα, ωδική, εκκλησιαστική μουσική, τετράχορδο ή αρμόνιο, ιχνογραφία, καλλιγραφία, γυμναστική, χειροτεχνία, σκοποβολή και στρατιωτικές ασκήσεις. Επίσης, στο διδασκαλείο ήταν προσαρτημένα ένα μονοτάξιο κι ένα εξατάξιο δημοτικό σχολείο, για την πρακτική άσκηση των φοιτητών.

Οι αριστούχοι του Μαράσλειου διδασκαλείου έχουν το δικαίωμα, κατόπιν επιτυχούς εξέτασής τους, να μεταβούν στο εξωτερικό για σπουδές με έξοδα του κράτους με απώτερο σκοπό να στελεχώσουν με εκπαιδευτικό προσωπικό τα διδασκαλεία στο μέλλον.

Πρώτος πρόεδρος του Μαράσλειου διδασκαλείου μέχρι και το 1914 ήταν ο Δημήτριος Λάμπας, ο οποίος για πρώτη φορά εισήγαγε στο διδασκαλείο εργαστήρια φυσικής, χημείας, φυσικής ιστορίας, γεωπονίας και χειροτεχνίας (Δαυίδ, 1988, σελ. 229-232).

11. Περίοδος του 1914

Μόνο, το Μαράσλειο διδασκαλείο δεν αρκεί για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών. Μετά το 1913 το φαινόμενο γίνεται πολύ πιο έντονο. Το 1913, μετά το πέρας των βαλκανικών πολέμων και με τις συνθήκες του Βουκουρεστίου του 1913 και την ελληνοσερβική συνθήκη του ίδιου έτους, η Ελλάδα ενώνεται με την Κρήτη, την Νότιο Ήπειρο, τη Μακεδονία και τα νησιά του Αιγαίου, πλην των Δωδεκανήσων.

Με αυτή την αύξηση του πληθυσμού - από 2.631.952 κατοίκους γίνεται 4.718.221 - αυξάνουν και οι εκπαιδευτικές απαιτήσεις. Η απάντηση της κυβέρνησης ήρθε με το διάταγμα στις 26 Αυγούστου το 1914 επί κυβερνήσεως Βενιζέλου. Σύμφωνα με αυτό ιδρύονται άλλα δώδεκα διδασκαλεία και για τα δύο φύλα, τα οποία προβλέπεται να είναι τριετούς φοίτησης. Οι πόλεις στις οποίες ιδρύονται είναι: Λαμία, Τρίπολη, δύο στη Θεσσαλονίκη, Φλώρινα, Καστοριά, Κοζάνη, Σέρρες, Δράμα, Αλεξανδρούπολη και Ηράκλειο.

Τα απαραίτητα προσόντα που πρέπει να έχουν οι υποψήφιοι προκειμένου να εισαχθούν είναι:

Α) Σωματική αρτιμέλεια.

Β) Ηλικία από 15 έως 20 ετών.

Γ) Απολυτήριο Β΄ τάξεως τετρατάξιου γυμνασίου ή Γ΄ τάξεως εξατάξιου γυμνασίου ή ανάλογης τάξεως παρθενγωγείου.

Όλα τα διδασκαλεία αυτά έχουν ενιαίο πρόγραμμα σπουδών και οι σπουδαστές διδάσκονται: Θρησκευτικά, φιλοσοφικά, παιδαγωγικά, ιστορία, νομοθεσία, νέα ελληνικά, αρχαία ελληνικά, γαλλικά, γεωγραφία, μαθηματικά, φυσιολογικά, υγιεινή, νοσηλευτική, ισχύον δίκαιο, πολιτική οικονομία (μόνο τα αγόρια), οικιακή οικονομία (μόνο τα κορίτσια), γεωπονικά, κηπουρική, δενδροκομία, ζωοτεχνία, μελισσοκομία, σηροτροφία, ωδική, τετράχορδο ή αρμόνιο, εκκλησιαστική μουσική (μόνο τα αγόρια), ιχνογραφία, καλλιγραφία, χειροτεχνία, οικιακά έργα (μόνο τα κορίτσια), γυμναστική, στρατιωτικές ασκήσεις (μόνο τα αγόρια) και σκοποβολή (επίσης μόνο τα αγόρια). Σε κάθε διδασκαλείο είναι προσαρτημένο κι ένα πρότυπο εκπαιδευτήριο. Για πρώτη φορά παρατηρούμε διαφοροποίηση του προγράμματος ανάλογα με το φύλο του σπουδαστή.

Μέσα στο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνονται εξετάσεις στο τέλος κάθε έτους σε όλα τα μαθήματα. Ο βαθμός κάθε μαθήματος υπολογίζεται από τον βαθμό στις τελικές εξετάσεις συν τον βαθμό σε τρία διαγωνίσματα τα οποία διεξάγονταν μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους συν την προφορική παρουσία του σπουδαστή μέσα στην τάξη. Ο κατώτερος βαθμός επιτυχούς εξέτασης ήταν το «Καλώς».

Όλοι οι πτυχιούχοι υπηρετούν για δύο χρόνια ως τριτοβάθμιοι εκπαιδευτικοί με δυνατότητα προαγωγής σε δευτεροβάθμιους ή πρωτοβάθμιους.

Τα διδασκαλεία αυτά, αν και ανταπεξήλθαν στον βασικό σκοπό της δημιουργίας τους, δηλαδή στην κάλυψη των εκτάκτων εκπαιδευτικών αναγκών και συντέλεσαν στην εδραίωση του ελληνισμού στις περιοχές που μόλις απελευθερώθηκαν, αντιμετώπιζαν μεγάλα προβλήματα όσον αφορά στην υλικοτεχνική τους υποδομή και την ανεύρεση του κατάλληλου εκπαιδευτικού προσωπικού.

Με το νομοσχέδιο που αφορούσε αυτά τα διδασκαλεία, μεταρρυθμίστηκε και το Μαρράσλειο διδασκαλείο, ακολουθώντας το πρόγραμμα σπουδών των άλλων διδασκαλείων. Για πρώτη φορά έχουμε την ίδρυση διδασκαλείου για νηπιαγωγούς (Ευαγγελόπουλος, 1992).

12. Περίοδος 1914-1923

Αυτήν την περίοδο το ουσιαστικό εκπαιδευτικό γεγονός το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Εκπαίδευση ήταν η εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στα δημοτικά σχολεία το 1917 (Τζουμελέας κ.ά., 1933). Επίσης, αυτήν την περίοδο έχουμε την κατάθεση νομοσχεδίου για την ίδρυση μουσουλμανικών υποδιδασκαλείων τα οποία θα εκπαιδεύουν υποδιδάσκαλους οι οποίοι θα υπηρετούν σε μουσουλμανικά γραμματεία όλης της χώρας (Δαυίδ, 1988, σελ. 308-311). Αυτό το νομοσχέδιο ποτέ δεν εφαρμόστηκε γιατί πραγματοποιήθηκε η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τα αποτελέσματα της ανταλλαγής των πληθυσμών δεν ήταν μόνο η ακύρωση της ίδρυσης των μουσουλμανικών υποδιδασκαλείων,

αλλά και το γεγονός ότι ένα μεγάλο κύμα προσφύγων, το οποίο ήρθε στην Ελλάδα από όλη την έκταση της Τουρκίας, αξίωνε την εκπαίδευσή του.

13. Μονοτάξια διδασκαλία

Η κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα προέβη στη ίδρυση των μονοτάξιων διδασκαλείων το 1923. Η φοίτηση σε αυτά ορίζεται μονοετής και όλοι οι υποψήφιοι δίνουν απολυτήριες εξετάσεις τον Ιούνιο. Δικαίωμα φοίτησης στα μονοτάξια διδασκαλεία έχουν: α) Διορισμένοι δημοδιδάσκαλοι και β) Απόφοιτοι/ες γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου με ηλικία κάτω των 25 ετών και με βαθμό απολυτηρίου μεγαλύτερο από πέντε στα ελληνικά και στα μαθηματικά. Όλοι οι υποψήφιοι εισάγονταν με εισιτήριες εξετάσεις.

Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν στο διδασκαλείο ήταν: Ψυχολογία, γενική παιδαγωγική, γενική και ειδική διδακτική, υγιεινή, πρώτες βοήθειες, ιχνογραφία, καλλιγραφία, χειροτεχνία, γεωπονία, ζωοτεχνία, ωδική, εκκλησιαστική μουσική, γυμναστική και διδακτικές ασκήσεις.

Όλοι οι φοιτητές ήταν υπότροφοι και λάμβαναν 600 δραχμές μηνιαίως, τόσα δηλαδή χρήματα όσα κι ένας δημόσιος υπάλληλος. Το οικονομικό κίνητρο που δινόταν ήταν πάρα πολύ ισχυρό και ο λόγος ήταν ότι οι εκπαιδευτικές ανάγκες που είχαν προκύψει έπρεπε να καλυφθούν το συντομότερο δυνατό.

Τα μονοτάξια διδασκαλεία λειτούργησαν για δύο πενταετίες με διαφορετικές έδρες κάθε φορά. Την πρώτη πενταετία οι έδρες ήταν σε: Αθήνα, Πύργο, Ιωάννινα, Χανιά, Μυτιλήνη, Καστοριά και Σέρρες. Τη δεύτερη πενταετία οι έδρες ήταν σε: Πειραιά, Αίγιο, Σπάρτη, Πρέβεζα, Καρπενήσι, Λάρισα και Μυτιλήνη. Στην πραγματικότητα όμως, στη δεύτερη φάση λειτούργησαν μόνο για ένα έτος, γιατί με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, καταργήθηκαν (Δαυίδ, 1988, Ευαγγελόπουλος 1992).

Το ίδιο έτος έχουμε και τη μεταρρύθμιση του Μαράσλειου διδασκαλείου. Το Μαράσλειο διδασκαλείο μετατρέπεται σε τετρατάξιο με μαθήματα όμοια με τα άλλα διδασκαλεία. Διευθυντής της περιόδου αυτής είναι ο Αλέξανδρος Δελμούζος (Δαυίδ, 1988, Ευαγγελόπουλος 1992).

14. Πολυτάξια διδασκαλία

Το 1924 έχουμε την ίδρυση και νέων μορφών διδασκαλείων, τα πεντατάξια και τα εξατάξια διδασκαλεία. Τα πεντατάξια διδασκαλεία δέχονται μαθητές με απολυτήριο ελληνικού σχολείου και λειτουργούσαν στην παλαιά Ελλάδα και στην Ήπειρο, ενώ τα εξατάξια διδασκαλεία δέχονταν απόφοιτους του δημοτικού σχολείου και λειτουργούσαν στις νέες χώρες, δηλαδή στη Μακεδονία, στην Κρήτη και στα νησιά του Αιγαίου. Στις συγκεκριμένες περιοχές ίσχυε το σύστημα των εξατάξιων δημοτικών και των εξατάξιων γυμνασίων.

Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν στα πολυτάξια διδασκαλεία ήταν: Θρησκευτικά, φιλοσοφικά και παιδαγωγικά, ιστορία, νομοθεσία, νέα και αρχαία ελληνικά, γαλλικά, αγγλικά

ή γερμανικά, ιστορία, γεωγραφία, μαθηματικά και κοσμογραφία, φυσιογνωστικά, υγιεινή και νοσηλευτική, πολιτειακή αγωγή, οικιακή οικονομία για τα κορίτσια, γεωπονία και ζωοτεχνία, ωδική, τετράχορδο ή αρμόνιο ή κλειδοκύμβαλο (πιάνο) ή μαντολίνο, εκκλησιαστική μουσική για τα αγόρια, ιχνογραφία και καλλιγραφία, χειροτεχνία, γυμναστική παιδεία, αθλητική παιδεία, προσκοπισμός και για τα αγόρια και σκοποβολή. Σε κάθε διδασκαλείο ήταν προσαρτημένα και δύο πρότυπα σχολεία, ένα μονοτάξιο και ένα πολυτάξιο για την πρακτική άσκηση των εκπαιδευόμενων.

Τα πολυτάξια διδασκαλεία είχαν οικοτροφεία για όλους τους σπουδαστές και επιπλέον ήταν εξοπλισμένα με α) εργαστήρια φυσικής και χημείας, β) με εργαστήρια βιολογίας – υγιεινής – νοσηλευτικής, γ) με εργαστήρια χειροτεχνίας, δ) με εργαστήρια πειραματικής παιδαγωγικής και ψυχολογίας, ε) με εποπτικά μέσα, στ) με βιβλιοθήκη, ζ) με σχολικό κήπο και η) με σκοπευτήριο, γυμναστήριο και λουτήρες (Δαυίδ, 1988 και Ευαγγελόπουλος 1992).

Όλα αυτά θεωρούνταν υπερπολυτελείς κατασκευές, αφού όπως μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς, τέτοιου είδους εξοπλισμός δεν υπάρχει ούτε στα σημερινά Πανεπιστήμια.

Από τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι το έτος 1924 έχουμε τέσσερα είδη διδασκαλείων. Τα μονοτάξια, τα τριτάξια (σε Λαμία, Κοζάνη και Ηράκλειο), τα πεντατάξια (σε Αθήνα, Τρίπολη και Ιωάννινα) και τα εξατάξια (σε Καστοριά, Φλώρινα, Δράμα, Σέρρες, Αλεξανδρούπολη και δύο στη Θεσσαλονίκη). Υπάρχουν συνολικά είκοσι διδασκαλεία.

Για πρώτη φορά στα ελληνικά δεδομένα παρατηρείται πληθώρα παραγωγής δασκάλων. Συγκεκριμένα κάθε χρόνο αποφοιτούν 1.400 δάσκαλοι, ενώ διορίζονται μόνο 600 με 800. Έτσι, για πρώτη φορά στους διδασκαλικούς κύκλους, παρουσιάζεται το φαινόμενο της ανεργίας. Αυτός ο λόγος, αλλά και το διαφορετικό επίπεδο των σπουδών στα διάφορα διδασκαλεία, οδήγησαν ώστε στη γενικότερη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, να μεταρρυθμιστούν και τα διδασκαλεία.

15. Μεταρρύθμιση του 1929

Το 1929, με νομοθετικό διάταγμα καταργούνται τα μονοτάξια διδασκαλεία και όλα τα πολυτάξια μετατρέπονται σε πεντατάξια τα οποία είναι μεικτά.

Στα πεντατάξια διδασκαλεία γίνονται δεκτοί όσοι έχουν ενδεικτικό δευτέρας τάξης εξατάξιου γυμνασίου, ηλικία 14-16 ετών και πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων (αποδεικτικό στοιχείο ότι οι υποψήφιοι δεν είναι οπαδοί της κομμουνιστικής θεωρίας). Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονται είναι τα ίδια με εκείνα που διδάσκονταν στα πεντατάξια και εξατάξια διδασκαλεία της προηγούμενης περιόδου (Ευαγγελόπουλος 1992, σελ. 78-79).

Το πλεόνασμα δασκάλων εξακολουθεί να υπάρχει κι έτσι το 1931 έχουμε την κατάργηση δύο διδασκαλείων, αυτό της Δράμας και του ενός της Θεσσαλονίκης (Λέφας, 1942, σελ.250). Αυτή η κατάσταση ισχύει μέχρι το 1933, οπότε και έχουμε την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

16. Παιδαγωγικές Ακαδημίες

Οι παιδαγωγικές ακαδημίες είναι διετείς και εισάγονται με εξετάσεις απόφοιτοι του εξατάξιου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου οι οποίοι είναι σωματικά άρτιοι, είναι νεότεροι των 25 ετών και έχουν πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Οι λόγοι για τους οποίους ιδρύθηκαν ήταν:

- Λόγοι κοινωνικοί. Για την εξύψωση της μορφωτικής στάθμης με τη μεταγυμνασιακή κατάρτιση και για την απαλοιφή του συναισθήματος μειονεξίας από τους δασκάλους έναντι των άλλων επιστημόνων.
- Λόγοι ηθικοί - ψυχολογικοί. Οι νέοι έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν το επάγγελμά τους σε πιο ώριμη ηλικία, στην ηλικία των 17 ετών από ότι παλιότερα, οπότε και η ηλικία επιλογής ήταν τα 14 έτη.
- Λόγοι παιδαγωγικοί - μορφωτικοί. Στις παιδαγωγικές ακαδημίες επικεντρώνεται το ενδιαφέρον στα παιδαγωγικά μαθήματα, αφού οι σπουδαστές έχουν πάρει τις γενικές γνώσεις από το γυμνάσιο.
- Λόγοι καλύτερης επιλογής δασκάλων. Ουσιαστικά πίσω από αυτόν τον λόγο κρύβεται το γλωσσικό ζήτημα. Είναι γνωστή η διαμάχη που είχε ξεσπάσει εκείνη την εποχή αναφορικά με το ποια γλώσσα έπρεπε να διδάσκεται στα σχολεία. Έτσι, οι οπαδοί της καθαρεύουσας υποστήριζαν την ίδρυση των μεταγυμνασιακών ακαδημιών, όταν δηλαδή οι μαθητές θα είχαν εθιστεί στη χρήση της καθαρεύουσας μέσα από το γυμνάσιο, ενώ οι δημοτικιστές ήταν αντίθετοι στη δημιουργία παιδαγωγικών ακαδημιών και ήθελαν τα πράγματα να παραμείνουν ως είχαν με τους σπουδαστές που εισάγονταν στην ακαδημία να έχουν συνηθίσει περισσότερο τη δημοτική γλώσσα (Ευαγγελόπουλος 1992, σελ. 79-82).

Αρχικά ιδρύθηκαν έξι παιδαγωγικές ακαδημίες που το 1934 έγινα επτά και βρίσκονταν σε: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Τρίπολη, Ιωάννινα, Αλεξανδρούπολη, Λαμία και Ηράκλειο. Κάθε μία από αυτές δεχόταν είκοσι πέντε φοιτητές και δεκαπέντε φοιτήτριες, συνολικά σαράντα άτομα.

Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν στις παιδαγωγικές ακαδημίες ήταν: Παιδαγωγικά, ψυχολογία, σχολική νομοθεσία, φιλοσοφικά, στοιχεία δημοσίου δικαίου, υγιεινή και σωματολογία, θρησκευολογία, αρχαία και νεοελληνική λογοτεχνία, ξένη γλώσσα, στοιχεία γεωπονίας και ζωοτεχνίας, γυμναστική, μουσική, καλλιγραφία, ιχνογραφία και χειροτεχνία. Όπως συνέβαινε και παλιότερα, σε κάθε παιδαγωγική ακαδημία είχαν προσαρτηθεί και δύο δημοτικά σχολεία, ένα μονοτάξιο (μονοθέσιο) κι ένα πολυτάξιο (πολυθέσιο) για την πρακτική άσκηση των φοιτητών.

Είναι, πάντως, χαρακτηριστικό των νέου τύπου διδασκαλείων ότι υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ της γενικής και της επαγγελματικής μόρφωσης που λαμβάνουν οι φοιτητές, προς όφελος και των δύο. Τα σημαντικότερα ελαττώματα των παιδαγωγικών ακαδημιών είναι οι αδυναμίες και οι γενικότερες ελλείψεις, το υπερφορτωμένο, άκαμπτο και ασυγχρόνιστο

πρόγραμμα, η έλλειψη διδακτικού προσωπικού, η ελλιπής πρακτική άσκηση των φοιτητών και η ανεπάρκεια χρόνου φοίτησης.

Το 1937 άνοιξαν και νέες παιδαγωγικές ακαδημίες στη Ρόδο, στη Φλώρινα, στη Μυτιλήνη και στη Λάρισα. Ο θεσμός των παιδαγωγικών ακαδημιών διήρκεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, κι ενώ όλα τελούσαν φυσιολογικά, ήρθε η περίοδος της γερμανικής κατοχής.

17. Περίοδος 1940-1963

Αυτή την περίοδο έχουμε τη γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο. Αυτή η περίοδος είναι ιδιαίτερα δύσκολη για τις παιδαγωγικές ακαδημίες όπως και για κάθε τομέα της ελληνικής δραστηριότητας. Τα μαθήματα μέσα στα διδακτήρια τελούσαν υπό καθεστώς τρομοκρατίας, ενώ ορισμένες παιδαγωγικές ακαδημίες αναγκάστηκαν να κλείσουν. Έτσι, μετά και από την περίοδο του εμφυλίου πολέμου οι παιδαγωγικές ακαδημίες παρουσιάζουν μια εικόνα αποδιοργάνωσης και ανεπάρκειας. Την απάντηση από μεριά του επίσημου κράτους ήρθε να δώσει η μεταρρύθμιση του 1964.

18. Μεταρρύθμιση του 1964

Σύμφωνα με τον νόμο Ν.4379/1964 η διάρκεια φοίτησης στις παιδαγωγικές ακαδημίες γίνεται τριετής. Επίσης, παύει να υφίσταται ο άμεσος κρατικός έλεγχος και πλέον οι παιδαγωγικές ακαδημίες ελέγχονται από το παιδαγωγικό ινστιτούτο και για πρώτη φορά ισχύουν μαθήματα επιλογής.

Τα μαθήματα τα οποία προσφέρονται αυτήν την περίοδο είναι: Εισαγωγή στη φιλοσοφία, ιστορία της φιλοσοφίας, ψυχολογία της μάθησης, ψυχολογία της προσαρμογής, εξελικτική ψυχολογία, ψυχολογία των ατομικών διαφορών, θεωρία και ιστορία της αγωγής, επαγγελματικός προσανατολισμός, διδακτικές ασκήσεις, Καινή Διαθήκη, πατρολογία, νέα ελληνικά, αγωγή του λόγου, ιστορία, ιστορία του πολιτισμού, ξένη γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, γεωπονικά, στοιχεία δημοκρατικού πολιτεύματος, λαογραφία, κοινωνιολογία, υγιεινή, μουσική, ελεύθερο σχέδιο, χειροτεχνία, γυμναστική, οικιακή οικονομία και εργαστηριακές ασκήσεις.

Η μεταρρύθμιση αυτή έγινε δεκτή με ευχαρίστηση από το ευρύ κοινό, αφού δικαιώνονταν οι πόθοι και οι ελπίδες των δασκάλων για εκπαίδευση και μόρφωση μεγαλύτερη σε έκταση και βάθος. Η πορεία, όμως, της μεταρρύθμισης ανεκόπη βίαια, το 1967 με τη δικτατορία του Γεωργίου Παπαδόπουλου.

19. Περίοδος δικτατορίας

Η δικτατορία των συνταγματαρχών από τα πρώτα πράγματα που φρόντισε να κάνει ήταν να ξανακάνει τα χρόνια φοίτησης στις παιδαγωγικές ακαδημίες δύο. Αυτό το έκανε προκειμένου να πείσει τους πολίτες ότι η δικτατορία ακολουθούσε μια 'κοινωνική πολιτική'. Επίσης, καταργήθηκαν τα μαθήματα της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, και τα στοιχεία δημοκρατικού πολιτεύματος, ενώ ενισχύθηκε η καθαρεύουσα. Τέλος, για λόγους δήθεν

αποκέντρωσης έκλεισε η Μαράσειος Ακαδημία, η Ράλλειος Ακαδημία του Πειραιά και οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες της Θεσσαλονίκης και της Ρόδου. Ο λόγος, βέβαια, ήταν ότι η δικτατορία των συνταγματαρχών φοβόταν το φοιτητικό κίνημα στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Γενικά, μπορούμε να πούμε, ότι αυτή την περίοδο, οι παιδαγωγικές ακαδημίες χρησιμοποιήθηκαν ως φυτώρια φανατικών ιεραποστόλων, οι οποίοι είχαν την αποστολή να μεταλαμπαδεύσουν τα πιστεύω της Χούντας και να πετύχουν έτσι το βαθμιαίο μετασχηματισμό της ελληνικής υπαίθρου. Παρόμοιο καθεστώς υπήρχε πάντοτε, αφού η επιλογή των σπουδαστών γινόταν με βάση το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, ελέγχοντας την ιδεολογική και πολιτική σύνθεση του διδασκαλικού σώματος που έκανε ευκολότερη την άσκηση εξουσιαστικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

20. Περίοδος 1974-1981

Με τη μεταπολίτευση άρχισαν και πάλι οι πιέσεις για την αναβάθμιση των παρεχόμενων σπουδών. Αυτή τη φορά, όμως, το αίτημα ήταν διαφορετικό. Ζητούνταν η κατάργηση των παιδαγωγικών ακαδημιών και η ίδρυση πανεπιστημιακών παιδαγωγικών τμημάτων. Οι λόγοι που προβάλλονταν ήταν:

- Ενώ οι παιδαγωγικές ακαδημίες θεωρούνται ανώτερες σχολές, λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μοιάζουν με σχολεία μέσης ή και στοιχειώδους εκπαίδευσης.
- Το πρόγραμμα σπουδών είναι ανεπαρκές, άκαμπτο και ασυγχρόνιστο.
- Το σύστημα διοίκησης είναι υπερσυγκεντρωτικό.
- Η επιλογή του διδακτικού προσωπικού γίνεται με ιδεολογικά, κυρίως, κριτήρια.
- Οι σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών είναι αυστηρές, τυπικές και εξουσιαστικές.
- Υπάρχει μεγάλος αριθμός παιδαγωγικών ακαδημιών οι οποίες είναι διάσπαρτες στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας.
- Η ποιότητα των διδακτικών βιβλίων είναι απαράδεκτα χαμηλή.
- Υπάρχει επιβαρυσμένο πρόγραμμα σπουδών.
- Το επίπεδο του εκπαιδευτικού προσωπικού είναι πολύ χαμηλό (Πολυχρονόπουλος, 1982, σελ.7).

21. Παιδαγωγικά Τμήματα

Τελικά, οι πιέσεις από τις διάφορες εκπαιδευτικές κυρίως ομοσπονδίες, είχαν σαν αποτέλεσμα το 1982 να αποφασιστεί η ίδρυση των παιδαγωγικών τμημάτων δημοτικής και νηπιακής εκπαίδευσης. Άρχισαν να λειτουργούν το ακαδημαϊκό έτος 1983-1984 και για τρία ακαδημαϊκά έτη συλλειτουργούσαν με τις παιδαγωγικές ακαδημίες με αποτέλεσμα τη δημιουργία δασκάλων διετούς και τετραετούς φοίτησης. Τα παιδαγωγικά τμήματα είναι ημιαυτόνομα όπως όλα τα ΑΕΙ (Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα), δηλαδή έχουν οικονομική εξάρτηση από το κράτος, αλλά έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης διάθεσης.

Το πρόγραμμα σπουδών των παιδαγωγικών τμημάτων διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 24 του Ν. 1268/82 και αναφέρεται κυρίως στους τίτλους των υποχρεωτικών, των υποχρεωτικών επιλεγόμενων μαθημάτων και των μαθημάτων ελεύθερης επιλογής, στο περιεχόμενό τους, στις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας τους, στην έκτασή τους σε τουλάχιστον οκτώ εξάμηνα, στον ελάχιστο αριθμό διδακτικών μονάδων που απαιτούνται για τη λήψη πτυχίου κ.ά.

Το περιεχόμενο του προγράμματος των σπουδών, αν και διαφέρει από τμήμα σε τμήμα, συγκροτείται από τέσσερις ευρύτερες γνωστικές περιοχές:

1. Παιδαγωγική επιστήμη.
2. Κοινωνικές επιστήμες.
3. Ανθρωπιστικές επιστήμες.
4. Θετικές επιστήμες.

Τα μαθήματα χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες: α) Στα υποχρεωτικά μαθήματα τα οποία πρέπει να διδαχθούν όλοι οι φοιτητές, β) Στα υποχρεωτικά επιλεγόμενα μαθήματα τα οποία επιλέγει ο φοιτητής από μια ομάδα προτεινόμενων μαθημάτων (ορισμένα από αυτά είναι ελεύθερες επιλογές), γ) τα σεμινάρια τα οποία είναι υποχρεωτικά, έχουν περισσότερο εργαστηριακό χαρακτήρα και παρακολουθούνται από περιορισμένο αριθμό φοιτητών και δ) τις πρακτικές ασκήσεις οι οποίες διεξάγονται σε σχολεία και είναι υποχρεωτικές για όλους τους φοιτητές.

Υπάρχουν διαφορές από τμήμα σε τμήμα, σε όλα όμως υπάρχει η φροντίδα για όσο το δυνατόν πληρέστερη ακαδημαϊκή και επαγγελματική μόρφωση των φοιτητών με σκοπό την ολοκλήρωσή τους ως προσωπικότητες, αλλά και την υπεύθυνη και αποτελεσματική άσκηση των επαγγελματικών τους καθηκόντων μέσα σε μία διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία. Η πορεία προς την ανωτατικοποίηση ήταν δύσκολη. Αλλά και μετά από αυτήν παρατηρούνται προβλήματα κυρίως οργανωτικής, λειτουργικής και ακαδημαϊκής μορφής. Πιο συγκεκριμένα:

Οργανωτικά προβλήματα. Υπάρχει μικρή υλικοτεχνική υποδομή τόσο σε χώρους διδασκαλίας όσο και σε βιβλιοθήκες και εργαστήρια.

Λειτουργικά. Υπάρχουν δυσκολίες στελέχωσης με εξειδικευμένους επιστήμονες λόγω της έλλειψης που παρατηρείται στην αγορά εργασίας.

Ακαδημαϊκά. Υπάρχει αρνητική στάση λίγων μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας που έχουν επιφυλάξεις για την ένταξη των παιδαγωγικών τμημάτων στα πανεπιστήμια ως ισότιμα μέλη.

Πάντως, όσο περνούν τα χρόνια, οι δυσκολίες διαρκώς μειώνονται, οι τριβές λειαινούνται και το ακαδημαϊκό και κοινωνικό status τους διαρκώς ανεβαίνει (Τρούλης, 1992, 3589-3591).

22. Επίλογος

Τα ελληνικά διδασκαλεία στην ελεύθερη Ελλάδα, συχνά υπήρξαν χώροι πολιτικών αντιπαραθέσεων και μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων. Πάντοτε, όμως, μέσα στους κόλπους τους υπήρχαν - και υπάρχουν - φωτισμένοι εκπαιδευτικοί, χαρισματικοί και παθιασμένοι δάσκαλοι, οι οποίοι με το έργο τους πήγαιναν αργά αλλά σταθερά την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών όλο και πιο μπροστά.

Βιβλιογραφία

- Δασκαλάκης Απ. (1968) *Κείμενα, πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής επαναστάσεως*, Τόμος Α΄ Σειρά Γ΄, Τα περί παιδείας. Αθήνα: Αφοί Κλεισιούνη.
- Δαυίδ Αν. (1988) *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929)*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Δούκα Καραγιαννοπούλου Ε. (1992) *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό*, Τόμος 9, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ευαγγελόπουλος Σπ. (1987) *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Δανιά.
- Ευαγγελόπουλος Σπ. (1992) *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό*, Τόμος 7, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Θεοδωρακόπουλος Β. (1984) *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, Τόμος 21. Αθήνα: Πάπυρος.
- Λέφας Χρ. (1942) *Ιστορία της Εκπαιδύσεως*. Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων.
- Μπελιάς Έλ. (1970) *Η εκπαίδευσις εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν κατὰ τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον, (1828 - 1832)*. Αθήναις: Γραφικαὶ Τέχναι Χ. Παπούλια & ΣΙΑ Ο.Ε.
- Πολυχρονόπουλος Π. (1982) *Το πρόβλημα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και η ριζική λύση του*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Πυργιωτάκης Γ. (1981) *Τα προβλήματα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών τα 50 χρόνια μετά την απελευθέρωση*. Αθήνα: Χριστινάκη.
- Σβορώνος Ν. (1977) *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Τζουμελέα Σ.Γ., Παναγόπουλος, Π.Δ., *Η εκπαίδευσή μας στα τελευταία 100 χρόνια μετά την απελευθέρωση*. Αθήνα: Δημητράκος.
- Τρούλης Γ. (1992) *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό*, Τόμος 7, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσουκαλάς Κ. (2006) *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα*. (μετ. Πετροπούλου Ιωάννα).